

...Jūsų likimas į atmintį skverbias...

Uteniškiam /nors ne tik/ puikiai pažįstamas kraštotyrininkas Antanas Gasperaitis ne labai seniai išleido į pasaulį ilgai augintą, puoselėtą knygą skaudžiai poetiniu pavadinimu „Rykščių raudos Utenos dvaruos“. Su ja susipažino susidomėję žmonės Utenoje surengtoje knygos sutiktuvėse. Utenos laikraščiai apie tai irgi rašė. Tačiau man atrodo, apie šią knygą reikėtų pasakoti žymiai plačiau. Tai yra išskirtinis darbas ne tik A. Gasperaičio kraštotyrinėje veikloje, bet reikšmingas visai Utenai ir jos kraštui ilgai trukusio tyrinėjimo rezultatas.

Knyga dedikuojama: „Silvestrui (kaimo seniūnui Gasperavičiui), Pranciškui (vaitui Bizakui) ir kitiems Utenos dvaro baudžiauninkams, plaktiems šimtais rykščių, žandarų surakintiems ir varytiems etapu į Vilnių, Ukmergę dėl jų maišto ir skundų, rašytų Rusijos carui“.

Visa tai knygos autorius surašė kaip kokią labai glaustą santrauką, ištyrinėjęs Lietuvos valstybės archyve esančią beveik 400 lapų bylą, kurioje baudžiauninkų skundai, kaltinimai nežmonišku žiaurumu, sukčiavimais, fizine, moraline prievarta Utenos dvaro valdytojui vokiečiui baronui Michailui fon Kelles – Krauzui. Priešinimasis neteisėtiems barono reikalavimams, sukčiavimams, prasidėjęs 1846 m. rudenį užtruko kelis metus, tęsėsi daugybe susirašinėjimų, išsisukinėjimų, kareivių postovių ir kvotų kaimuose, sunkiu valstiečių etapu į Vilnių, atgal užpustytu keliu pro Giedraičius, Molėtus, prieš tai nuplaktiems po keliasdešimt rykščių šaltuose plakimo loviuose. Skundai pasiekė „aukštesnes instancijas“, net patį carą Aleksandrą II. Galiausiai Vilniaus karinis generalgubernatorius Vladimiras Ivanovičius Nazimovas 1862 m. raportuoja Vyriausybės Senatui dėl bylos užbaigimo ir uteniškiam baudžiauninkams geras žinias pranešė drauge su caro Aleksandro II manifestu dėl baudžiamos panaikinimo.

Susumuojant šias uteniškių Kalvarijas, tenka pritarti knygos autoriaus žodžiams, kad „galbūt viskas būtų nugarmėję į nebūtį, jei uteniškiai būtų keliaklupsčiai baronui, būdami bailiai, užsikimšę burnas. Tačiau jie vieni iš pirmųjų šiame krašte stojo ginti savo ir savo šeimų laisvės. Jų, ieškančių teisybės, dabar ne-

drįso nei tremti, nei į rekrūtus imti. Dabar jie buvo tikri baisaus išnaudojimo kaltintojai“ (P. 52)

Nejuociom galvon ateina prof. Alfredo Bumblausko „Senosios Lietuvos istorijoje“ cituojamas žinomo Europos masto gamtininko, profesoriavusio Vilniaus universitete, Georgo Forsterio (1784 – 1787) laiškas, kuriame pasakojama apie paprastų žmonių gyvenimą ATR: „Tikroji tauta, aš turiu omenyje tuos milijonus darbinų gyvulių žmonių pavidalu, kuriems čia paprasčiausiai atimtos visos žmogaus teisės ir kurie nepriskaičiuojami prie nacijos, nors sudaro didžiausią jos dalį, toji tauta dabar tikrai dėl seniai trunkančios vergovės nusmukusi į tokią gyvuliškumo ir bejausmiškumo, neaprašomo tingumo ir kvailių kvailiausio nežinojimo pakopą, iš kokios ji gal ir per šimtą metų nepakiltų iki kitų Europos kraštų prastuomenės lygio. (...)1786 m. (P. 319) Tokią padėtį tuometinėje Abiejų Tautų Respublikoje nupiešė profesorius, daug matęs pasaulio, Džeimso Kuko antrosios kelionės aplink pasaulį (1772 – 1774) bendrakeleivis. 1795 m. spalio 24 d. Rusijai, Austrijai, Prūsijai Peterburge pasirašius konvenciją dėl trečiojo Lietuvos ir Lenkijos valstybių padalijimo, visa Lietuva ir Kuršas atiteko Rusijai (buvo iki Pirmojo pasaulinio karo). Taiigi nuo Forsterio konstatuotos padėties (negi uteniškuose galėjo tokią būti?! Nors...) iki uteniškių atkaklios ir galiausiai laimėtos kovos buvo praėję apie 70 metų. Uteniškiai įrodė, kad pranašautų šimto metų pasijusti žmonėmis nereikėjo. Uteniškiai nepabūgo, ištvėrė kovodami dėl teisių būti laisviems nuo nežmoniškos priespaudos.

Antroji knygos dalis pavadinta „XIX a. vidurys mūsų krašte“. Labai reikšmingas skyrius mažų mažiausiai kiekvienam raštingam lietuviui, jo savivokai, savo tautiškumo supratimui. Šis amžius – tai iš tikrųjų įvykių, idėjų katilas, kuriame kunkuliavo fizinė, dvasinė kova, prievarta, pasipriešinimas, smurtas, jėgos pergalė ir dvasinis grūdinimasis bei viltis ir šviesesnės ateities daigai.

1863 m. sukilimas, K. Kalinauskas, Z. Sierakauskas, kun. A. Mackevičius, Muravjovas – Korikas, trėmimai į Sibirą, ištisinis kai kurių kaimų nušlavimas, spaudos lietuviškais rašme-

nimis uždraudimas, knygnešystė, vysk. M. Valančius, blaivybės sąjūdis, A. Baranauskas, J. Basanavičius, „Aušra“, V. Kudirka, „Varpas“. Tai gal ir ne visi įvykiai, asmenybės, telpančios į XIX a. vidurį, bet jų ištakos būtent šiame laikotarpyje. Vienaip ar kitaip šie įvykiai, idėjos palietė ir Utenos kraštą.

A. Gasperaitis, kaip sąžiningas metraštininkas, negalėjo apeiti 1879 m. didelio Utenos gaisro, kuris, remiantis dokumentais, supleskino 150 namų, 54 parduotuves su prekėmis, medinę bažnyčią, medinius dvarininko Bolcevičiaus pastatus, vaistinę, kur sudegė 7 žmonės. Gaisro kilimo priežastys buvo aiškinamos net kelios. Viena jų – savotiškai netikėta: maištas prieš burliokus (sentikius rusus, plėšikaujančius, vagiančius arklius). Utenos turguje kilo muštinės dėl pavogto ir šeimininko atpažinto arklio, o burliokai, nesitikėdami tokio atkirčio, buvo priversti pasitraukti į Smėlynės pirkias. Įsirdę uteniškiai jas padegė. Pūtęs smarklus šiaurys, ir liepsnos švidru peršokinėjusios nuo vieno šiaudastogio pastato prie kito. Taip ir liko baisiai nusiaubta gaisro Utena. O kad gaisras kilo šventą dieną, gali paliudyti knygos autorius, nors gimęs po 52 metų. Mat tą bažnyčios sudegimo dieną, per Devintinių ketvirtadienį, Antano Gasperaičio senelis Gabrielius su žmona Ieva įvesdinimui („pravodijimui“) buvo atnešę į bažnyčią neseniai gimusį berniuką. Tas berniukas buvo Adomas, Antano tėvas, po 38 metų dalyvausiantis Lietuvių konferencijoje Vilniuje 1917 m., kartu su kitais įsteigęs „Saulės“ progimnaziją (1918-02-13), kurį laiką bus Utenos viršaičiu.

Paskutinė knygos dalis – „Kituose Utenos krašto dvaruose“. Tai pati margiausia, kaleidoskopiškiausia, skaityti įdomiausia dalis. Nepaprastai platus, turiningas, vaizdingas pasakojimu, įdomus istoriniais ir įvairiais asmenybių faktais laukas. Kad įsitikintume, ar visus dvarus apie Uteną žinome, išvardinsiu knygoje daugiau ar mažiau aprašytus, jei kas iš jų likę – pavaizduotus nuotraukose: Viešintos, Vyžuonėlės, Deguliai, Degsnėnai, Laičiai, Sirutėnai, Jasonys, Avižieniai, Noliškis, Bajoriškiai, Tauragnai, Sarakalnis, Kryželiai, Šnieriskės, Bikuškis, Juliškis. Betgi tai, anot A. Gasperaičio, „čia paminėta tik dalis mūsų dvarų, kurių daugu-

ma paliko mūsų širdžių gelmenyse tebelindinčias, tebeskaudančias rykščių raudas“ (P. 266)

Per kelias kartas žmonių atmintyje išlikę kai kurių dvarininkų gana ryškūs ar blankesni paveikslai. Deja, tarp jų žmoniškesnių kur kas mažiau (Jasonių Vilčinskiai, Bikuškio S. Jablonska, Vyžuonėlių P. Veriovkinas, Utenos senasis Bolcevičius). Užtat neigiami „personažai“ – gal kad blogis dažniausiai ryškesnis – įspūdingi. Čia jau neminėsi žiauruolio Krauzo. Užteks kitų.

Saldutiškio ponas Pagilbiškio kaimelį (Štarus), aišku, su baudžiauninkais išmainė už gerą šunį Tauragnų dvaro ponui (P. 171). Viešintų pono Krasausko šykštumas tiesiog fantastiškas: baudžiauninkus, kuliančius žirnius, įžabodavo vytelėm – tada jie negalės valgyti jo gero. Pasakojama, kad jis prašęs palaidoti jį po kapinių varteliais, „kad mani mindytų baudžiauninkai, mat gyvas būdamas aš juos mindžiau, čekojaus iš jų“ (P. 168).

Degsnėnų Kozela. Vasarą du vyrai mūrijo irstančią dvaro pastato sieną. Apačioje pasimaišė šunėkas – reikėjo taip tikti! – krito plyta, ir po šuns. Čia pat buvęs senis Kozela įsiuto – užmušė jo šunį! Tuos vyrus į plakimo lovius ir kad ims tvatinti, daužyti! Užplakė negyvai. To negana. Lavonus pririšo prie arklio brankto ir liepė nutempus miškelin užkasti. „Įšarkit, javai geriau augs“, - paliepė baudžiauninkams. O to žiauruolio brolis Tomas (jį reikėtų priskirti gerųjų galerijai), Kastulinos dvarininkas, buvo kitoks. Minkštas su žmonėmis, namelis jo pilnas visokiom kalbom knygų, įstiklintose spintose Lietuvos kunigaikščių, Lenkijos karalių portretai. Miręs nenorėjo būti palaidotas Sudeikių bažnyčios šventoriuje, kur buvo bagočių brolių paminklai. Pasirinko Taurėlių kapinaičių koplyčią. Ten, tarp javų laukų, ir atsigulė tose kapinaitėse. Buvo dar prieš Didįjį karą, apie 1912 m. Sako, visa apylinkė suvažiavusi, susirinkusi su juodomis vėliavomis jo palydėti. (P. 199)

Užteks, kas norės, daugiau skaitykite knygoje.

Rašinys negali atstoti knygos – jos įvairiapusiškumo, grynos dokumentikos (NB – knygos priedai su nuotraukomis, įvairių metų ir įvairių šaltinių pateikiamomis dvarus liečiančiomis žiniomis) iki labai vaizdingų gyvųjų liudininkų pasakojimų. Čia atsiskleidžia nepaprastai universalus autoriaus kaip kraštotyrininko, istoriko būdas: saktum nuobodūs faktai, esamos, buvusios dvarų būklės fiksavimas, savotiška „buhalterija“ ir gyvi pasakojimai pasiremiant literatūros šaltiniais,

(Nukelta į 8 psl.)

Patvirtintas Molėtų rajono 2012 m. biudžetas

Molėtų rajono taryba patvirtino 2012 m. biudžetą, kuris beveik 2 milijonais litų mažesnis negu buvo 2011 m. Šiame biudžeto pajamos sudaro 48 milijonus 171 tūkstantį Lt. 2 milijonus 50 tūkstančių Lt numatoma skolintis. Iš viso metinis biudžetas - 50 mln. 221 tūkst. Lt. Bendroje pajamų dalyje 58,1 procento sudaro dotacijos. Tai rodo, kad rajone išlaidos daugiau kaip dvigubai yra didesnes negu pajamos. Priežastis aiški - nėra pramonės, gamybos, ūkininkų nedaug ir t.t.

Daugiausia biudžeto lėšų skirta švietimui (51 proc.). Tai sudaro 24 mln. 297 tūkst. Lt. Iš jų darbo užmokesčiui tenka 15 mln. 292 tūkst. Lt.

Molėtų rajono meras Stasys Žvinys.

Autoriaus nuotr.

Didžiausias šių metinis biudžetas Molėtų gimnazijos (3,567 mln. Lt), Alantos gimnazijai (2,025 mln. Lt), Molėtų pagrindinei mokyklai (3,238 mln. Lt), Molėtų pradinėi mokyklai (1,953 mln. Lt) Vaikų darželiui lopšeliui „Vyturėlis“ (1,799 mln. Lt).

Kultūros įstaigoms skirtas 2 mln. 214 tūkst. Lt., iš jų bib-

liotekoms - 971 tūkst. Lt, muziejams - 375 tūkst. Lt, kultūros centro įstaigoms - 868 tūkst. Lt.

Savivaldybės administracijai tenka 16,358 mln. Lt.

Anot mero Stasio Žvinio, pinigų šįmet mažiau, bet juos taupiai naudodami išgyvensime.

Algirdas MEILUS

Užbaigus modernizavimo projektą - Utenos bibliotekai prizų lietus

(Atkelta iš 6 psl.)

Vartotojų registracijos ir statistikos sistema užfiksavo, kad daugiausia viešosios interneto prieigos lankytojų pritraukė Utenos centrinė biblioteka, jai už šią veiklą ir paskirtas prizas „Skaitlingiausia biblioteka“. Tokį pat prizą gavo ir Užpalių biblioteka, šioje veikloje pasižymėjusi tarp kaimo bibliotekų.

Laimutė Maniūšienė priminė, kad projekto metu naudojantis šiuolaikinių technologijų galimybėmis vyko gausybė konkursų bei viktorinų bibliotekininkams ir bibliotekų lankytojams, akcijų, interneto transliacijų, virtualių susitikimų su žymiais žmonėmis. „Daugelyje konkursų mūsų biblioteka bei kai kurios kaimo bibliotekos (Daugailių, Leliūnų, Užpalių, Tauragnų) taip pat yra laimėjusios apdovanojimų“, - sakė pašnekovė. Veiklos partnerystė su jaunimo organizacija „Sėkmės mokykla“, švietimo įstaigomis, Lietuvos kinematografininkų sąjunga, animatoriais ir kt. bibliotekai pelnė prizą „Partneriškiausia biblioteka“.

„Mūsų biblioteka ir toliau mokys gyventojus skaitmeninio raštingumo (ką darome nuo 1998 metų), - pasibaičius šiam projektui sakė Bibliotekos direktorė Vida Garunkšytė. – O projekto tęstinumas priklausys nuo Kultūros ministerijos ir valstybinių bibliotekų veiklos, kuri vis dar neaiški“.

Zita STUNDŽYTĖ
Autorės nuotr.

...Jūsų likimas į atmintį skverbias...

(Atkelta iš 7 psl.)

senolių prisiminimais. Čia jis laisvai, dosniai žarstantis vaizdus, kuriantis nuotaiką, pastebintis menkiausias detales, pažeriantis tarmybių, senžodžių. Ir... labai atidus, ištikimas tiesai, nors ji pagražinta gal būtų malonesnė. Realistas ir graudžiai atsidūstantis: „Per baudžiamos metų pievas buvo kasami sausinio grioviai. Per Kerkuzos pievą tada buvo iškasta kita upės vaga. Daugelio vargšų jaunystė svetinėjos ne čia, o kitame, ateities pasaulyje. O juk tai buvo savas kraštas. Su padavimais, su nutikimais“. (P. 168)

Ir – besisielojantis dėl dabartinių senolių sodiečių ir miestiečių, kuriems smurtautojai plėšikai, narkomanai, girtuokliai laužo kaulus.

O kad nebūčiau tuščiai šnekantis apie autoriaus iškalbingus vaizdus, „užėikime“ į piešiamą jo pažįstamo krašto – Šnieriškių pradinę mokyklą, atidarytą 1915 m. Joje mokėsi būsimas garsus prof. kun. Antanas Liuima, dailininkas Pranas Gasparonis (autoriaus brolis, pernai minėjome jo gimimo šimtąsias metines). Šnieriškėse, dvaro palocių šeimininkus išvežus į „kurortus“, jų patalpose buvo atidaryta septynmetė mokykla, kurioje teko mokytojauti ir „Rykščių raudų...“ autoriui.

O 1915 metais – „Susirinko mokytis ne tik vaikai, bet ir mergos su bernais. Įstūmė į savo pakajus ir pats Araminas saviškius – Boleslova, Elena, Kazė ir Emilė. Su šiaudiniais krepšeliais, su iš lentelių sukaltom dėželėm sukaukšėjo ir iš kitų seniūnijų vaikai – Gimžiškių Masiulio Domukas, būsimas kunigas, taip pat patetą Gimžiškių vienkiemyje gyvenęs būsimas Lietuvos savanoris Daunių Pranukas. Iš Kovyinės Žulys Rapoliuksas, iš Šabaldauskų Leipaus Jonas, iš Griūčių Elena, Elzė ir Ona Araminychos, iš Ažudvarių Mikalojaus Liuimos Antanėlis, būsimas kunigas. Vėliau įstojo juodiškėčių Adomų Stasytė, po metų ir Pranukas (būsimasis dailininkas). Ir Černiauskų Alponsiukas iš miesto mokyklos perėjo“. (P. 247 – 248)

Kadangi jau autorius „užėjo“ į mokyklą, žvilgtelkim ir mes, kas tenai darosi. „Atšlepsis prie lentos naginėta griūtiškė Vincycia Anciu-

tė ir labai tykiai pasakoja apie Afriką. Su išdžiovinta gonkelyje kreida mediniokais mūvinti įkaukši Masiulio Puodakelio Varotė. Palengvučiai, lyg statydamas gubas, Griūčių Petrienės Kaziukas dėlioja raideles dailiaraščio sąsiuvinyje. O palange niežuota kumelkše žviegančiose, neteptomis ašimis vežėčiose įstrižai ant drungos sėdėdamas, pusiau atsiklaupęs traknuos šiauduos, išdarda dvaro šeimininkas į Uteną.

- Tėvok, kam čirpini vežėčias? Liepk bernui, pateps, – užkalbina jį Žulys.

- Raikia pratint ratus. Tegul prasivažinėja icliai.

Pavakariukas „dvarinykas“ Untanas vieškelio duobėmis jau aticypauna iš Utenos. Nebe atsiklaupęs, bet parvirtęs vežime ant šono šiauduos ir be maišioko, ir be pasėdo. Utenoj jis židaukai sakė: „Aš tau, Ickuvien, kviečių maišiokų atavežiau, tu man pripilk gorčinį „manapolkės“. Kai gauna ją, pauonioja, atkimšęs gorčinį, gurkšteri. „Ot, iclius tu, Ickuvien, ataskiede. Aš tau kitąkart vietą kviečių pelų maišiokan užtarsiu...“ (P. 248)

Kas galėjo būti pradžioje

Rašinio pavadinimui paėmiau eilutę iš autoriaus eilėraščių knygoje „Dūžtančios akimirkos“ esančio eilėraščio „Balanos metai“, šiuokart atkeliavusio į aptariamąs knygos viršelio atlangą.

*Milo ir drobės drabužiais senoliai
Sudiržusios rankos nuo vargano darbo
Jūsų likimas į atmintį skverbias
Tarsi pro akmenio bruką lendarčios žolės*

Atrodo, geriau nebuvo galima pasirinkti moto šiai knygai, jos intencijoms: iš dokumentų, knygų, senolių pasakojimų, pastatų ar jų griuvėsių iškelti į dienos šviesą tų sudiržusių rankų likimus. Tai užduotis mūsų atminčiai, mūsų apmąstymams. Atminčiai žmogiškajai, istorinei.

Ne vienoje knygos vietoje randame savotišką autoriaus prisipažinimą, kodėl imtasi šio darbo (nors gal tiksliau – apskritai kraštotyrimo darbo), kas labiausiai skatino, įkvėpė. Pirmiausia gal nuo to ir pradėta?

„Yra mūsų planetoje lopinėlis žemės, prisiūtas prie Baltijos vėju kvepiančio Lietuvos drabužio. Yra kalneliais ir ežerais nusėta Pautenės žemė, sunki tarpudvarių ir aždvarių žemių juosta, kuri vadinasi pačiu gražiausiu vardu – gimtinė“. (P. 91)

Iš čia, pirmiausia iš motinos pasakojimų, plačios gražios giminės ryšių, darbų ir atsiminimų ir vis dėlto – ar ne paties svarbiausio – labai suinteresuoto smalsumo ir meilės gimtinei suvešėjo, išaugo didelių kraštotyrimų tyrinėjimų laukas, kuris išsiplėtė iki skaudžių baudžiamos laikų, knygos dedikacijoje išsakytų adresatų nueitų kančių ir kovos kelių, plačios laikotarpio panoramos.

Gal neapsiriksiu sakydamas, jog autorius nori, kad jo klausytųsi, išgirstų, suprastų skaitytojai, ypač jaunoji karta. Juk negali įsivaizduoti kalbančio niekam. Vienoje vietoje, lyg ir nepasitikėdamas papasakoto nežmoniškumo vaizdais, jų įtaigumu, autorius kaip jautrus mokytojas jau aistringai publicistiškai kreipiasi – į ką? Į jaunąją kartą, tuos, kurie jau yra, kurie bus po mūsų:

„...O prievolėms surašyti būtų neužtekę ir jaučio odos... Baudžiavinė, lažinė, činšinė prievolės – avis kirpti, duoti bernus į dvarą, tinklus žuvims gaudyti pristatyti, dvaro daržus apsėti, ravėti, javus nuimti, kultuvais kultiti, grūdus malti, mėslą mėžti, mišką, akmenis vežti, įvairias pastotes duoti, užtvankas, tvoras taisyti, dvaro kambarius plauti... Dievuliau mano, atjauškite, jaunoji išdargusi mūsų karta, prisiminkite nors iš knygų savo protėvius, muštus, gelnytus, bubytus bizūnais, raktais, lazdomis...“ (P. 60, pabraukta mano – B. J.)

Tai jau tiesioginis kreipimasis į jus, jaunieji žmonės. Kaip jūs reaguosite? Šauksite: mes ne tokie (bent dauguma), mes neskriaudžiame už save silpnusių, nevaikštome palaidais apivariais, mes ne išdargusi karta. Ne mes kalti, kad mums teko geresnis istorinis, civilizuojesnis laikas, kad mūsų tėvai galėjo (ar visiems?) daugiau duoti ar dovanoti, kad gyvenime kitais, atviraus į

visą pasaulį laikais. O gal kas iš jūsų ims ir tars: žodžiai, žodžiai, žodžiai... Mums dar daug ką reikia įrodyti: sau, kitiems tikrais įsitikinimais, idealizmu, veikla.

O ten, kur autorius kalbėjo apie „žemių juostą, kuri vadinasi pačiu gražiausiu vardu – gimtinė“, jūs įrašykite savo gimtinės vardą. Įrašykite savo jausmais, darbais. Ir kas galėtų reikalauti iš jūsų daugiau?

Pafantazavimai

Taigi... Tačiau tai ne fantastinės, stebuklinės pasakos sritis. Visa tai įmanoma, jeigu... Jeigu kalbos apie tautinį identitetą, domėjimąsi savo šaknimis neliktų tik kalbomis. Jeigu atsirasčiau (aišku, jų negali nebūti) bent aukštesniųjų klasių mokinių (A. Gasperaičio knyga kaip tik ir orientuota į jaunąją kartą), kurie įsigytų (pasiskolintų, gautų dovanų) „Rykščių raudas...“, paskaitytų, įsigilintų... Jeigu istorijos mokytojas paskelbtų knygoje nušviesto laikotarpio perskaitymą ar bent susipažinimą „nuo... iki“ būtinu... Jeigu. Jeigu mokykla turėtų lėšų įsigyti savo bibliotekai bent po kelis egzempliorius.

Žinoma, aš čia postringaujantis, fantazuojantis, galiu lengvai dalyti patarimus. Tačiau iš tikrųjų bent Utenos krašto moksleiviams susipažinti su šia knyga, manyčiau, esant garbės reikalui. Juo labiau, kad, galimas daiktas, jog ne vieno besidominčiojo knygoje vykstančiu gyvenimu, atskirais faktais, pavardė ar kad ir tolimiausi giminystės ryšiai gali nuvesti net pusantrą šimto metų į praeitį. (Vien asmenų, susijusių ar išvardintų Krauzo byloje, knygos autoriaus teigimu, yra per pusšimtį, o kur dar dvarų, dvarelių istorijos?)

Dauguma mūsų – ne baronai, ne grafai, net ne bajorai. Daugumos šaknys – tolimuose baudžiamos, balanos gadinės laikuose. Ar dėl to mes menkesni? Gal galime jaustis net išdidnesni: mes atėjome iš ten, sunkiai, vargingai, bet tapome užgrūdinta, kuriančia, drąsia, šviečia tauta!

P. S. Nors pabaigoje reikia paminėti gražų „Utenos Indra“ darbą: jos leista ir spausdinta „Rykščių raudos Utenos dvaruos“ knyga tikrai patraukli, spalvinga, daug vaizdinės medžiagos – visa tai iš turtingo A. Gasperaičio archyvo.

Boleslavas JAUNIŠKIS

Namai sklidini vaikų balsų, šilumos ir meilės

Antazavės vaikų globos namai vieni geriausių ir gražiausių Lietuvoje. Kaip pavyko pasiekti tokio aukšto įvertinimo laikraščio korespondentei Eugenijai Barskevičienei pasakoja mėnėtos socialinės globos ir ugdymo įstaigos direktorius Kęstutis RAŽANAS.

Antazavės vaikų globos namų direktorius Kęstutis Ražanas įsitikinęs, kad tapti geriausiais reikėjo daug bendrų pastangų.

-Kiek žinoma, dirbti į Antazavės vaikų globos namus atvykote dar sovietmečiu. Kokia buvo ta pradžia?

-Būti mokytoju neplanavau, bet, kadangi rimtai sportavau (sunkumų kilnojimas), sutapus kai kurioms aplinkybėms, įstojau į Vilniaus pedagoginį institutą, kur įgijau geografijos-fizinio lavinimo mokytojo specialybę.

Mokydamasis penktoje kurse dirbau Vilniaus 24-oje mokykloje. Direktorių, žinodamas, kad, bėgdamas nuo sovietinės armijos (mokytojų, dirbančių kaime, į kariuomenę neimdavo) vyksiu į žmonos Danutės gimtinę, perspėjo, kad tik neičiau dirbti į Antazavės mokyklą-internatą. Taigi, atvykęs kaip jaunas specialistas, patekau į sistemą ir ma-

no nuomonės niekas neklausė. Buvau paskirtas Antazavės mokyklos-internato direktoriaus pavaduotoju auklėjamojam darbui. Patekau į naujai formuojamą kolektyvą su kitu požiūriu į darbą. Tais pačiais metais internatui ėmė vadovauti puiki ir reikli direktorė V. Karalienė.

Pritapti Antazavėje tikrai nebuvo sunku. Direktorė negailėjo patarimų, darbuotojai, iki tol dirbę kaip prižiūrėtojai, ėmė tvarkytis kaip auklėtojai. Noriu paašškinti, kas tais laikais buvo internatinė mokykla. Tai visų pirma buvo tarpinė grandis tarp mokyklos ir kolonijos. Čia atvykdavo vaikai ne tik iš asocialių šeimų, bet ir tie, su kuriais nesusitvarkydavo mokykloje. Vienas auklėtojas dirbdavo su 35-40 ugdytinių, o rytais net 100-120 vaikų. Tai buvo ne auklėjimo įstauga, o priežiūros ir perauklėjimo. Reikėjo geležinės drausmės, kuriai palaikyti kartais neužtekdavo vien tik pedagoginių priemonių. Turėčiau atsipaštyti tais laikais čia augusių ugdytinių už patirtus nepatogumus, nors daug kas dėkoja ir sako, kad reikėjo būti dar griežtesniems.

-Kaip ryžotės tapti direktoriumi?

-Tik dabar suprantu, kiek tam reikėjo drąsos ne tik man, bet ir tuometiniam Zarasų rajono švietimo skyriaus vedėjui Z. Damaškai į tokias pareigas skirti nedaug patirties turintį jaunuolį. Juk

Judita Girnienė moko ugdytinius daryti gražius dirbinius iš molio, prižiūrėti gėles.

man 1985 m. tebuvo tik dvidešimt šešeri. Vaikų internate – 245, darbuotojų – per 80.

Pirmaisiais metais labai daug padėjo patyrę pedagogai G. Žemaitienė, V. Vilūnienė ir kt. Labai trūko darbininkų vyrų, kurie negertų. Kai kada pačiam tekdavo ir katilinę pakūrenti, ir kanalizaciją valyti vietoj pasigėrusio kūriko bei santechniko. Lygindamas mokyklos-internato ugdytinių gyvenimo sąlygas su kitomis panašiomis įstaigomis greitai supratau, kad vaikų globos namuose jiems kur kas geriau. Nusprendžiau imtis tam tikrų

sprendimų, dažnai lankytis Švietimo ministerijoje, įtikinėti. 1989 m. mes pirmieji Respublikoje iš mokyklos-internato tapome vaikų globos namais. Kiti internatai persiorientavo po 7-10 metų. Nuo pirmųjų vadovavimo dienų įtikinėjau kolektyvą, kad turime tapti vieni geriausių Lietuvoje. Patikėjo, mobilizavosi...

-Iškelti uždavinį tapti geriausiais nėra labai sudėtinga. Tačiau jį įgyvendinti tikriausiai nepaprastai sunku?

-Buvo tikslas, darbuotojai žinojo, ko reikia. Lietuvai atgavus (Nukelta į 9 psl.)